

فرهنگ آهنگ سازی

جلد دوم

علیرضا مشایخی

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

A.M.
2002
C. K. ...

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)	
مرکز موسیقی حوزه هنری	
	فرهنگ آهنگ سازی
	جلد دوم
علیرضا مشایخی	
چاپ، صحافی و lithography: واژه پردازان اندیشه چاپ اول: ۱۳۹۰ شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه شایم: ۰۱-۲-۸۰۲۶۱۹-۰۰-۹۷۹ قیمت: ۱۳۹۰ تومان	
نقل و چاپ نوشته‌ها یا هر گونه برداشت به هر شکل، منوط به اجازه رسمی از مرکز موسیقی حوزه هنری است.	
سرشناسه: مشایخی، علیرضا، ۱۳۱۸- عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ آهنگسازی / علیرضا مشایخی: [برای] مرکز موسیقی حوزه هنری. مشخصات نشر: تهران: انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۰- مشخصات ظاهری: ج: پار تیسبون: ۲۲×۲۹ س.م.	
ISMN: 979- 0 - 802619 - 01 - 2 وضعیت فهرست نویسی: فاپا یادداشت: ج: ۲: ۱۳۹۰. یادداشت: کتابنامه. موضوع: هارمونی موضوع: موسیقی - فرم موضوع: آهنگسازان ایرانی موضوع: آهنگسازی شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری. مرکز موسیقی شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر رده بندی کنگره: ۳۵۱۳۹۰/م۵/MT۵۰ رده بندی دیویی: ۷۸۱/۲۵ شماره کتابشناسی ملی: ۲۱۲۵۱۱۷	
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۳۳ صندوق پستی: ۱۱۴۴ - ۱۵۸۱۵ تلفن: ۶۶۴۷۷۰۰۱ تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱ www.iricap.com	
نقاشی روی جلد (با عنوان واریانت): اثر مشترک آیرایت هولت هاوس، علیرضا مشایخی Acrylic روی بوم، ۱۱۰×۱۲۵ سانتی متر.	

فهرست		
۰۰۹	پیشگفتار	
۰۱۱	مسائل تکنیکی آهنگسازی قرن ۲۰ - ۲۱	بخش اول
۰۱۳	فضاسازی از طریق اولویت دادن به فواصل	گفتار اول
۰۳۱	نمونه‌های موسیقی «تئاتیک» در آثار پیانو قرن بیستم از منظر انرژی موتیوی	گفتار دوم
۰۵۷	پلی‌مدالیته و پلی‌تنالیته	گفتار سوم
۰۶۵	برخوردهای گروهی و پیکره‌ای و عبور از سربل	گفتار چهارم
۰۷۷	چند برخورد با بداهه‌نوازی	گفتار پنجم
۰۸۵	نهادشناسی موسیقی قرن بیستم	گفتار ششم
۱۰۳	آزادی و نظم	گفتار هفتم
۱۰۹	نمونه‌هایی از پارتیتورهای موسیقی قرن بیستم	گفتار هشتم
۱۱۹	نهادشناسی در آثار علیرضا مشایخی	گفتار نهم
۱۴۳	تنوری مکمل (تنوری چندصدایی علیرضا مشایخی)	بخش دوم
۱۴۳	مقدمای بر تنوری مکمل	
۱۴۷	فاصله‌شناسی از دیدگاه تنوری مکمل	گفتار اول
۱۵۷	تحرك در ملودی	گفتار دوم

۱۶۳	مقدمه‌ای بر آکوردشناسی	گفتار سوم
۱۶۷	آکوردشناسی (I)	گفتار چهارم
۱۷۳	چندصدایی در شکل دوبخشی	گفتار پنجم
۱۹۱	آکوردشناسی (II)	گفتار ششم
۲۰۵	چندصدایی در شکل سه‌بخشی	گفتار هفتم
۲۱۵	چندصدایی در شکل چهاربخشی	گفتار هشتم
۲۲۵	آکوردهای بیگانه در سه بخش و چهار بخش	گفتار نهم
۲۳۹	مدولاسیون در مدهای از پیش ساخته	گفتار دهم
۲۵۳	آکوردشناسی (III)	گفتار یازدهم
۲۶۷	رابطه ملودی و بافت چندصدایی	گفتار دوازدهم
۳۰۳	زاویه‌های قابل توجه در تحلیل	گفتار سیزدهم
۳۱۷	موسیقی چندفرهنگی (فرایکس)	گفتار چهاردهم
	باغ‌های ایران، برای پیانو و ارکستر، اپوس ۱۵۶	
۳۴۳	منابع	
۳۴۵	آثاری که به شکل CD یا صفحه از این مولف به چاپ رسیده است	

- پیش‌گفتار -

حدود بیست سال پیش، هنگامی که مشغول تجربه و تحقیق درباره تئوری مکمل بودم، خیلی سریع متوجه شدم که تئوری مکمل را فقط به شرطی می‌توانم توضیح دهم که با خواننده زبان مشترکی داشته باشم و این زبان مشترک هنگامی می‌توانست شکل بگیرد که مقدمات آهنگسازی را به شیوه‌ای که خود به آن معتقد هستم برای خواننده توضیح داده باشم. چنین شد که دست به کار تألیفاتی شدم که راه مرا هموار کند. کتاب حاضر آخرین کتاب از مجموعه شش‌جلدی تألیفات نگارنده در زمینه آهنگسازی است که با عناوین زیر منتشر شده است:

کنترپوان مدال (نگاهی به برداشت بیسن و فوکس از شیوه پالستینا)، انتشارات دانشگاه تهران

آهنگسازی به شیوه باخ (کنترپوان تنال)، نشر چشمه

آهنگسازی به شیوه کلاسیک (هارمونی تنال)، نشر چشمه

قرم در موسیقی بین‌المللی (در دست انتشار)، انتشارات سوره مهر

فرهنگ آهنگسازی کتاب اول، انتشارات سوره مهر

فرهنگ آهنگسازی کتاب دوم، انتشارات سوره مهر

توجه به این پرسش که چرا چنین مباحثی در کتاب آورده شده، بسیار مهم است. تجربه نشان داده است که دانشجوی علاقه‌مند و متفکر، که آهنگسازی برای او یک هدف اصلی در زندگی است (به‌خصوص در ایران که متأسفانه عده‌ای از به اصطلاح اساتید، هر نوع اتکا به نفسی را در هنرجو نابود می‌کنند)، هنگامی که پشت میز می‌نشیند که موسیقی بنویسد، زیر بار کابوسی موحش قرار می‌گیرد. نگرانی از فرم‌هایی که فقط با نام‌های توخالی عنوان شده‌اند و سایر مسائل مشابه، به قدری به وی فشار می‌آورد که نمی‌داند از کجا شروع کند و از خود می‌پرسد که آیا اصولاً بهتر نیست تمرین را به روز دیگری موکول کند؟ این کتب مجموعه‌ای است در خدمت هنرجویان جوانی که مایل‌اند زمان حال را درک، و سبک شخصی خود را در آهنگسازی جستجو کنند؛ امیدوارم که مفید افتد.

علیرضا مشایخی

عضو هیئت علمی پردیس هنرهای زیبا

دانشگاه تهران

یکی از شیوه‌هایی که در اولین مراحل آهنگسازی به شما توصیه می‌کنم، فضاهایی است که می‌توانید با تکیه بر فاصله‌ای خاص در یک قطعه به وجود آورید. وقتی شما از یک فاصله خاص مکرر استفاده می‌کنید، به فضایی همگن دست می‌یابید و به این ترتیب از یکی از خطرهایی که آهنگسازان تازه‌کار و حتی گاهی آهنگسازان باتجربه را تهدید می‌کند - یعنی عدم تجانس مصالح ساختمانی - در امان می‌مانید. از آن گذشته، با این شیوه به لحظات بسیار متنوعی می‌توان دست یافت.

از دیرباز آهنگسازان با خودآگاهی از راه تأکید بر بعضی فواصل، ملودی‌های خود را همگن و مستحکم کرده‌اند و ما در این سلسله مثال‌ها، ملودی‌هایی را که از این تکنیک بهره گرفته‌اند، به شما معرفی می‌کنیم. در هر سه نمونه زیر، فاصله دوم فاصله اصلی ملودی را تشکیل می‌دهد.

مثال ۱ (برامس، سمفونی سوم، عبارتی از قسمت دوم، میزان‌های ۴۰ تا ۴۵)

Andante

مثال ۲ (برامس، سمفونی اول، عبارتی از قسمت سوم، میزان‌های ۱۹ تا ۲۸)

Un poco allegretto e grazioso

مثال ۳ (علیرضا مشایخی، تم اول از قسمت اول «داستان‌های کوتاه»)

$\text{♩} = 63$

در مثال زیر، که از قسمت دوم سمفونی^۱ سوم برامس^۲ است، با اینکه فواصل سوم، چهارم و پنجم پرش‌های کلیدی در عبارت هستند، تکیه بر فاصلهٔ دوم در میانهٔ عبارت، وزن خاصی به روند ملودی می‌دهد.

Andante

1. Symphony
2. J. Brahms (1833-1897)

در تقابل مثال‌های قبلی، مثال پیچیده‌تری از بارتوک^۱ را ببینیم که در آن خطوط پلی‌فونیک با استفاده از فاصله سوم، در خدمت یک چهارصدایی بی‌نهایت جذاب قرار گرفته‌اند.

مثال ۵ (بلا بارتوک، کوارتت زهی شماره ۶، موومان اول)

در مثال ۶ تأکید بر فاصله سوم است که در تلفیق با فاصله دوم در قسمت چهارم سمفونی سوم بتهوون^۲ به کار گرفته شده است.

مثال ۶ (بتهوون، سمفونی سوم، قسمت اول، میزان‌های ۷۵ تا ۸۳)

Allegro

1. B. Bartok (1881-1945)

2. L. Beethoven (1770-1827)

1.2. Fl.
1.2. Ob.
1.2. Klar. (B)
1.2. Fag.
1. Hr. (F)
3.
2.4.
1.2. Tromp. (B)
3.
1.2. Tromb.
3.
Tub.
Klav.
I
Vio
II
Br.
Vc.
Cb.

pizz *div*
f *p*
f *p*
f *p*
mf *p*
mf *p*

30

1-2 Kl (B) 3/4
1-2 Fg 4/4 pp sub. ppp
2-2 Hr 4/4 tempo I
Viol. mp ppp
Pr. pp sub. ppp
Vc. pp sub. ppp
Cb. pp sub.

40

1-2 Kl 5/4
1-2 Fg 5/4
2-2 Hr 5/4
Viol. f p
Pr. pp p
Vc. p p
Cb. p p

div. p p p p

هنگامی که نظرات «هگل» درباره هنر را مطالعه می‌کنیم نگران آینده هنر می‌شویم؛ اما برای درک این نگرانی، نخست باید خلاء موجود را در مورد موسیقی تفکر پر کنیم. در این نوشته کوشیده‌ام مسایل کلیدی تفکر و انشاء موسیقایی را به شیوه‌ای کاربردی در اختیار دانشجویان علاقه‌مند قرار دهم.

سوره مهر
ناشر برگزیده سال‌های
۸۷، ۸۸، ۸۹

سوره مهر
وابسته به حوزه هنری

مرکز موسیقی حوزه هنری

تهران / خیابان حافظ / خیابان

رشت / پلاک ۲۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۱۱۴۴

تلفن: ۶۶۴۷۷۰۰۱

مرکز بخش: شرکت انتشارات

سوره مهر

تلفن: ۶۶۴۶۰۹۹۳ (پنج خط)

فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱

ISBN: 979-0-802619-01-2

9 790802 619012

بت‌هوون

مرکز موسیقی بت‌هوون شیراز